

دوبینگ فوری شب امتحان

خلاصه فشرده برای مرور سریع ❄️

تاریخ معاصر ایران یازدهم مشترک

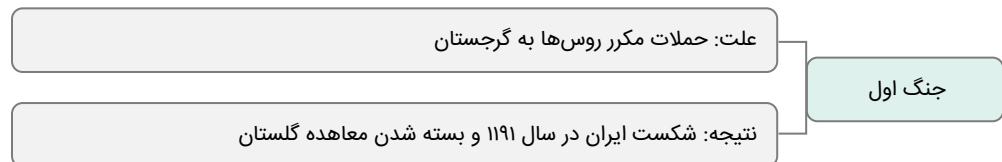
هجوم سیاسی - نظامی استعمارگران اروپایی به ایران

الف: روسیه

مقدمه: پتر کبیر با هدف تسلط بر سرحدات شمالی ایران به قفقاز یورش آورد.

تاریخچه

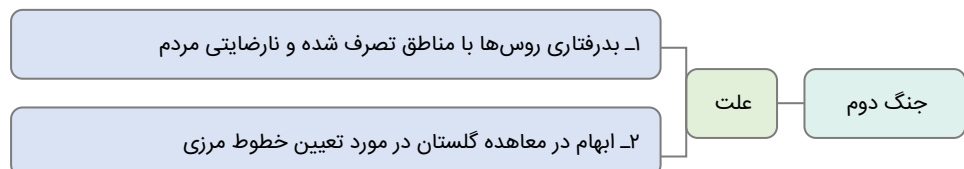
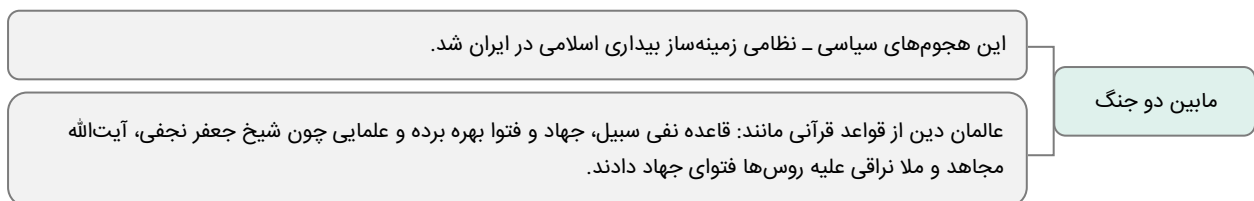
- ۱- اقتدار نظامی نادر روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد.
- ۲- آقا محمدخان موفق شد روس‌ها را عقب براند و شهر تفلیس را پس بگیرد.
- ۳- جنگ‌های ایران و روسیه در زمان فتحعلی‌شاه

مفاد: ۱- جدایی ایالات داغستان و گرجستان و شهرهای باکو - دربند - شیروان - گنجه ۲- سلب حق کشتیرانی ایران در دریای خزر.

نکته مهم:

روسیه نیابت سلطنت عباس میرزا را به رسمیت شناخت و این به منزله نادیده گرفتن استقلال کشور بود.

نتیجه: عباس میرزا فرمانده سپاه در ابتدا پیروزی‌هایی به دست آورد ولی در نهایت روسیه پیروز شد و قرارداد ترکمانچای منعقد شد.

مفاد قرارداد ترکمانچای:

- ۱- ایروان، نخجوان و بخشی از دشت مغان به روسیه رسید.
- ۲- تعیین رود ارس به‌عنوان مرز
- ۳- غرامت پنج میلیون تومانی ایران به روسیه
- ۴- حق کاپیتولاسیون اتباع روسی

علل شکست ایران

- جنگ اول ← ضعف فتحعلی‌شاه - خیانت انگلیس
جنگ دوم ← خیانت انگلیس - بی‌کفایتی دربار

ب: فرانسه

ناپلئون قصد داشت از راه ایران به هند حمله کند برای همین با ایران قرارداد بست.

مفاد معاهده فین کن اشتاین

تعهد فرانسه: یاری ایران برابر روسیه
تعهد ایران: حمله به تصرفات انگلیس در هند با کمک افغان‌ها و قبایل هرات و قندهار
نتیجه: ناپلئون و تزار روس قرارداد تیلسیت را بستند و فرانسه تعهدات خود به ایران را زیر پا گذاشت.
نکته: همه استعمارگران به دنبال منافع خود بودند نه دوستی دائمی با ایران.

ج: انگلستان

هدف: ایران سد محکمی در برابر تهاجم به مستعمره‌های انگلستان در هند بود.
عهدنامه‌ها

مجموعه: انگلستان تعهد کرد در برابر تهاجم خارجی نیروی نظامی یا کمک مالی در اختیار ایران قرار دهد.

مفصل

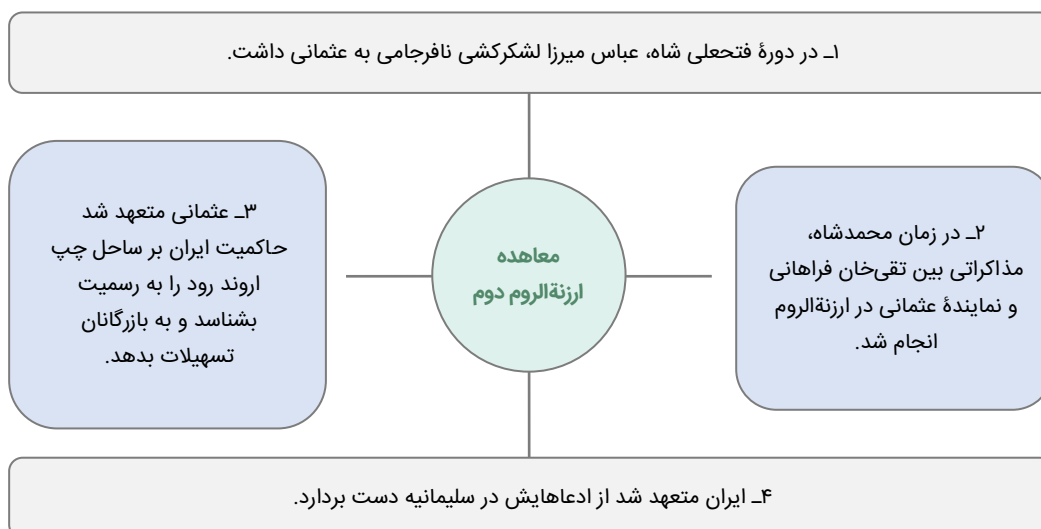
تعهدات ایران	تعهدات انگلستان
<ul style="list-style-type: none"> • قبول حکمیت نماینده انگلستان در اختلافات مرزی با روسیه • خودداری از بستن قرارداد با روسیه • عدم استخدام افسران نظامی از رقبای انگلستان 	<ul style="list-style-type: none"> • مساعدت به ایران در صورت حمله کشوری به ایران • خودداری از کمک به شاهزادگان یاغی

جمع‌بندی: انگلستان نه‌تنها روابط دوستانه‌ای با ایران برقرار نکرد بلکه برای جلب دوستی روسیه مستشاران خود را از ایران فرا خواند.
ماجرای هرات

آغاز: شورش حاکم آنجا یعنی کامران میرزا علیه حکومت مرکزی ایران
اوج درگیری: محاصره هرات توسط محمدشاه و هشدار سفیر انگلیس به ایران و تهدید نظامی
نتیجه: با اشغال جزیره خارک محمدشاه هراسان شد و محاصره را رها کرد.

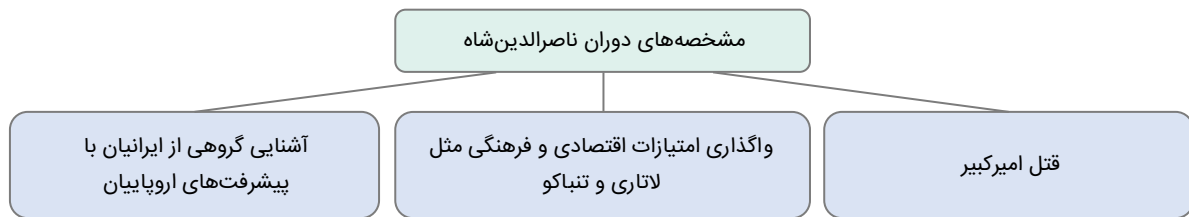
نکته:

روس‌ها به‌خاطر رقابت با انگلستان و فراموشی ایران در مورد ولایات از دست‌رفته، ایران را تشویق به محاصره هرات می‌کردند.

درس دوم: دوران ناصرالدین‌شاه

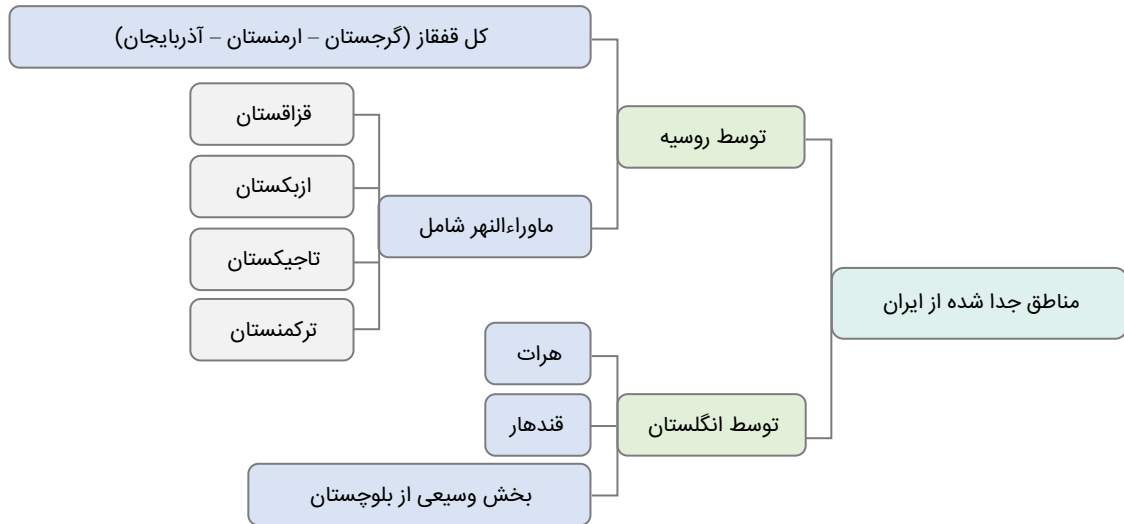
اقدامات امیر کبیر	
۱- لغو القاب طولانی ۲- فرستادن شاگردانی به اروپا برای کسب دانش‌ها ۳- استخدام معلمان خارجی (به‌جز روس و انگلیس) ۴- تأسیس دارالفنون ۵- نشر روزنامه	فرهنگی و آموزشی
۱- منع رشوه‌خواری ۲- تلاش در جهت استقلال اقتصادی و توسعه صنعتی ایران	اقتصادی
۱- جلوگیری از دخالت نمایندگان خارجی در امور داخلی ۲- دفع فتنه‌سالار و فرقه بابیه ۳- تقویت ارتش	سیاسی - نظامی

واگذاری امتیازات به بیگانگان

علت: تأمین هزینه‌های سرسام‌آور مسافرت‌های اروپایی شاه
نتیجه: تاراج ثروت ایران از جمله جنگل‌ها، معادن
عاملان: میرزا حسین‌خان سپهسالار و میرزا ملکم‌خان
مخالفین: روحانیونی چون آیت‌الله نجفی - فال اسیری - حسن آشتیانی - نوری

نهضت تحریم تنباکو (تالبوت)
۱- موضوع: واگذاری انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج به مدت ۵۰ سال به تالبوت
۲- سهم ایران: ۱۵ هزار لیبره و $\frac{1}{4}$ سود سالانه
۳- مقایسه با قرارداد تنباکوی عثمانی و انگلیسی: عثمانی ۷۰۰ هزار لیبره می‌گرفت.
۴- فرجام: نامه‌نگاری سید جمال با آیت‌الله میرزای شیرازی و اعلان حکم حرام شدن استعمال تنباکو و لغو قرارداد.
۵- پیامدها:
۱- انسجام مرجعیت شیعه - علما و مردم
۲- ضربه سخت بر انگلیس
۳- خودباوری مردم به این‌که می‌توان در برابر ظلم و استعمار ایستاد.

- ۱- از دست رفتن بخش‌هایی از ایران
- ۲- غلبه استعمار بر مملکت
- ۳- استبداد دستگاه حاکم
- ۴- مخالفت‌های مردم با استبداد و استعمار

زمینه‌های ورود تفکر مشروطه‌خواهی در ایران		
اعزام دانشجو به خارج	سفرهای درباریان به خارج	مهاجرت برخی ایرانیان به خارج

ویژگی بارز این افراد پذیرش اندیشه‌های غربی و شیفتگی در برابر غرب بود.

درس چهارم: آغاز حرکت مردم علیه استبداد داخلی و استعمار خارجی

اوضاع ایران در زمان مظفردالدین‌شاه		
برخلاف ناصرالدین‌شاه خودکامه، مظفردالدین‌شاه بی‌اراده بود و کارها به‌دست صدراعظم‌اش عین‌الدوله بود.	وی سه بار به اروپا سفر کرد که هیچ دستاورد اقتصادی، صنعتی و علمی نداشت.	خشونت‌های عین‌الدوله و حاکمان، فقر عمومی و رکود شدید اقتصادی کشور را در آستانه شورش قرار می‌داد.

حوادثی که منجر به پیروزی مشروطه شد

- ۱- ماجرای نوز بلژیکی
- ۲- نارضایتی مردم ایالات
- ۳- ماجرای بانک استقراضی روس
- ۴- فلک شدن بازرگانان
- ۵- مهاجرت صغری
- ۶- مهاجرت کبری

تشریح موارد	<ul style="list-style-type: none"> • نوز بلژیکی کارگزار روس‌ها در امور گمرکی بود که با لباس روحانیون قلیان به‌دست عکس گرفت و افکار عمومی را تحریک کرد. رهبری حرکت علیه نوز را آیت‌الله بهبهانی در دست داشت که طباطبایی هم به او پیوست. • در کرمان علما به‌خاطر مخالفت با فرقه شیخیه فلک شدند و در تهران روحانیون مورد توهین قرار گرفتند و در فارس مردم به‌خاطر ستمگری حاکم فارس ناراضی بودند. • در عملیات خاک‌برداری بانک استقراضی روس‌ها اجساد پیدا شده را به چاهی انداختند و یک حرکت اعتراضی به رهبری آیت‌الله طباطبایی، بهبهانی و آشتیانی شکل گرفت. • به‌دنبال جنگ روس و ژاپن قیمت قند افزایش یافت و بازرگانان مورد آزار قرار گرفتند. به پیشنهاد آیت‌الله طباطبایی برای حمایت از بازرگانان روحانیون و مردم در حرم عبدالعظیم تحصن کردند. • مهاجرت صغری: اولین مرحله اتحاد نیروهای ضد استبداد مهاجرت علما به حرم عبدالعظیم بود. مهم‌ترین خواسته علما: ۱- ایجاد عدالت‌خانه برای رسیدگی به شکایات و برقراری عدالت ۲- عمل به قانون اساسی ۳- مهاجرت کبری: ۱- به‌خاطر بی‌اعتنایی شاه به درخواست علما و سخت‌گیری‌های عین‌الدوله، علما به قم رفتند. ۲- عده‌ای هم به سفارت انگلستان پناه بردند و سفارت آن‌ها را به تحصن تشویق کرد. ۳- خواسته‌های مهاجرین کبری: برکناری عین‌الدوله - فراهم کردن زمینه بازگشت مهاجران - ایجاد عدالت‌خانه - تشکیل دارالشورا
-------------	---

جمع‌بندی

نهایتاً مظفردالدین‌شاه عین‌الدوله را عزل کرد و فرمان مشروطه را در ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ صادر کرد.

علت مخالفت شیخ فضل‌الله نوری با مشروطه

وی به دلیل اعمال نفوذ غرب‌گرایان در نهضت مشروطه و انحراف آن از مسیر اسلامی و ملی از صف مشروطه‌خواهان خارج شد. او معتقد بود باید "مشروطه مشروعه" ایجاد شود.

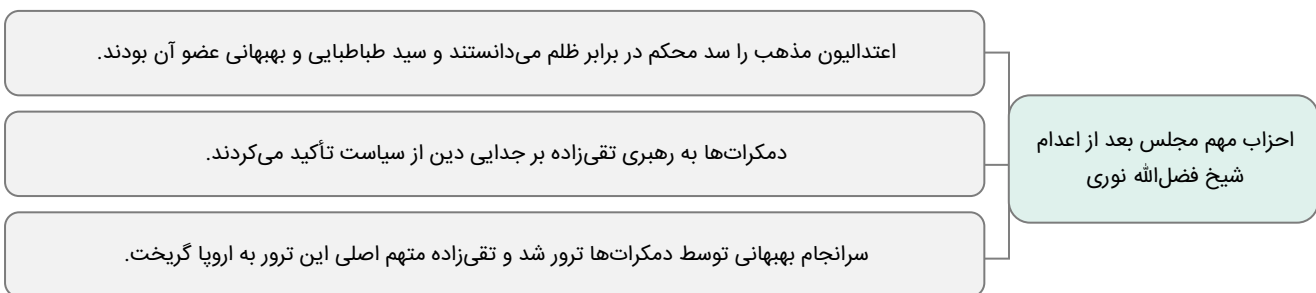

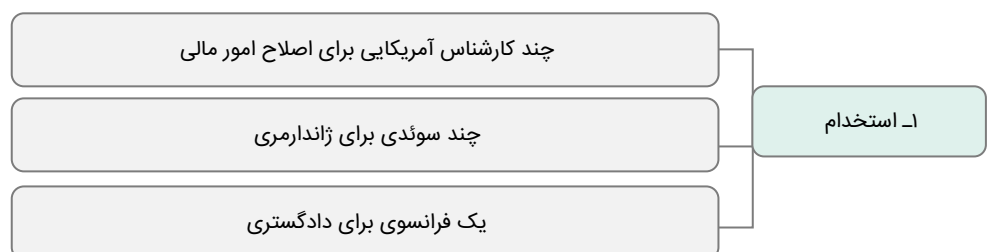
قرارداد ۱۹۰۷

روسیه و انگلیس با در خطر افتادن مستعمراتشان به خاطر وجود اختلافات را کنار گذاشته و طی قرارداد ۱۹۰۷ ایران را به سه منطقه تقسیم کردند. منطقه مرکزی بی‌طرف بود تا روس و انگلیس باهم برخوردی نداشته باشند.

درس ششم: دوره دوم مشروطه (۱۲۸۸ - ۱۲۹۳ش)

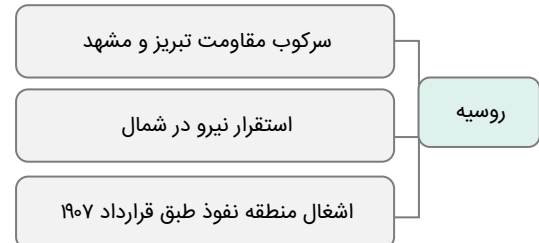

اقدامات مجلس دوم و پیامدهایش

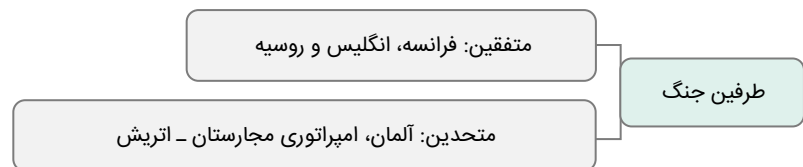
- ۲- با اصلاحات مالی و گمرکی توسط مورگان شوستر و نظم دستگاه اقتصادی روسیه اولتیماتوم ۴۸ ساعته به ایران داد تا:
- مورگان شوستر اخراج شود.
 - از استخدام اتباع خارجی خودداری شود.
 - هزینه نگهداری قوای روس در ایران را دولت ایران بدهد.
- ۳- مجلس زیر بار نرفت ولی نخست‌وزیر از ترس، مجلس را منحل و خواسته روس‌ها را پذیرفت.

اقدامات روس‌ها و انگلیسی‌ها بعد از انحلال مجلس دوم

انگلیس: قوایی از هندوستان به جنوب ایران وارد کرد.
تاج‌گذاری احمدشاه: با تاج‌گذاری احمدشاه، مجلس سوم شروع به کار کرد.

اوضاع ایران در دوران جنگ اول جهانی

علت اعلان بی‌طرفی ایران:
 به خاطر بحران سیاسی و اقتصادی ایران اعلان بی‌طرفی کرد.

ماجرای قرارداد سری ۱۹۱۵

با پیوستن عثمانی به متحدین، انگلستان و روسیه قرارداد ۱۹۱۵ را امضا کردند. روسیه منطقه تحت نفوذ خود را اشغال کرد و انگلستان نیز در ۱۹۱۶ به تأسیس پلیس جنوب دست زد و مقاومت رئیس علی دلواری و تنگستانی‌ها را سرکوب کرد.

نکات پایانی

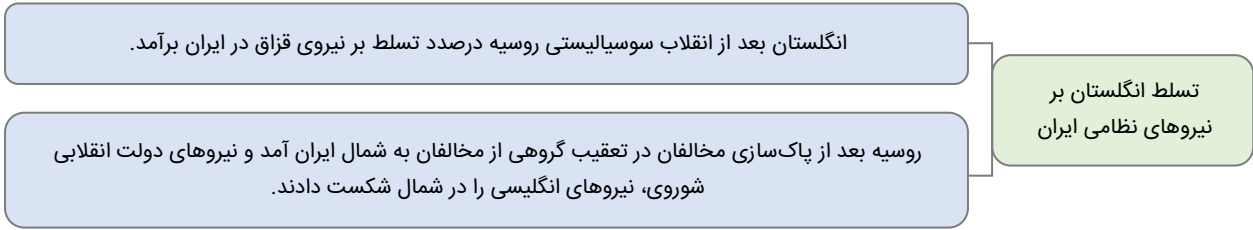
- ۱- با انقلاب کمونیستی ۱۹۱۷ در روسیه، این کشور سربازان خود را از ایران خارج کرد.
- ۲- از مهم‌ترین عبرت‌های مشروطه، لزوم دشمن‌شناسی است.

درس هفتم: کودتای ۱۲۹۹

- ۱- تثبیت منافع دائمی انگلستان در ایران
- ۲- کنترل خاورمیانه و منابع نفتی
- ۳- سرکوب نهضت‌های ضداستعماری
- ۴- ایجاد کمربند آهنین در برابر شوروی
- ۵- مخارج سنگین پلیس جنوب

جنبش‌های ضداستعماری بعد از جنگ اول جهانی

- ۱- میرزا کوچک‌خان جنگلی در گیلان
- ۲- شیخ محمد خیابانی در تبریز
- ۳- کلنل پسیان در خراسان
- ۴- تنگستانی‌ها در جنوب با حمایت علمای فارس

قرارداد ۱۹۱۹: قرارداد ۱۹۱۹ معاهده‌ای محرمانه بین وثوق‌الدوله و نماینده انگلستان بود. این قرارداد نظارت انگلیس بر تشکیلات نظامی - مالی و سیاسی ایران را در اختیار مستشاران انگلیسی قرار می‌داد و ایران را تحت‌الحمایه انگلیس می‌کرد. با مخالفت‌های مردم و تلاش‌های آیت‌الله مدرس اجرایش متوقف شد.

کودتای ۱۲۹۹

- ۱- **علل:** لغو قرارداد ۱۹۱۹ و نفرت تاریخی مردم ایران از انگلستان
- ۲- **عاملان کودتا:** انگلیس + سید ضیاء‌الدین طباطبایی (عامل سیاسی) رضاخان (عامل نظامی)
- ۳- **اجرای کودتا:** ملاقات عاملان در قزوین و اشغال پایتخت در سوم اسفند ۱۲۹۹.
- ۴- **پیامد:** ۱- نخست‌وزیری به سید ضیاء‌الدین و ابتدا فرماندهی قزاق و بعد وزارت جنگ به رضاخان رسید. ۲- زندانی شدن آیت‌الله مدرس

وقایع دوران نخست‌وزیری سید ضیاء‌الدین

- ۱- لغو قرارداد ۱۹۱۹ برای معرفی کابینه سید ضیاء‌الدین به‌عنوان کابینه ضدانگلیسی
- ۲- مشکلات دولت سید ضیاء‌الدین

سید ضیاء بعد از کنار رفتن از نخست‌وزیری با حمایت انگلستان به فلسطین رفت. بعد از وی قوام به نخست‌وزیری رسید.

با انتقال سلطنت، محمدعلی فروغی به‌عنوان اولین نخست‌وزیر رضاشاه منصوب شد و وی آیین تاج‌گذاری برپا کرد.

شرایط داخلی ایران و نقش آن در به قدرت رسیدن رضاشاه

- ۱- انحراف نهضت مشروطه، سر خوردگی مردم و برخی رهبران سیاسی و مذهبی را در پی داشت.
- ۲- جنگ اول جهانی و مداخلات بیگانگان، غارت منابع ملی، فقر، قحطی و ناامنی بر مشکلات افزود.
- ۳- حضور قدرت‌های بیگانه در شمال و جنوب کشور استقلال ایران را خدشه‌دار کرد.
- ۴- بی‌کفایتی احمدشاه و از بین رفتن امنیت، نیاز به امنیت را در نزد مردم تقویت می‌کرد.
- ۵- افزایش حمایت انگلیس از رضاخان این باور را ایجاد کرد که جز رضاخان هیچ‌کس نمی‌تواند امنیت ایجاد کند.

دولت انگلیسی با قربانی کردن شیخ خزعل عامل خود در خوزستان تصویری قهرمانانه و ضدانگلیسی برای رضاشاه ساخت.

احزاب سیاسی غرب‌گرا که شعار تجدد و ترقی‌خواهی می‌دادند.

احزاب و جریان‌های سیاسی دوران رضاخان (قبل از پادشاهی)

برخی نمایندگان توسل به زور را لازم دانسته و شعار دیکتاتوری مصلح سر می‌دادند.

درس نهم: ویژگی‌های حکومت رضاشاه

تشریح ویژگی‌های حکومت رضاشاه

۱- وابستگی

برخلاف سلسله‌های قبل که در چارچوب روابط قومی و اشرافیت داخلی شکل گرفت، خاستگاه و منشأ پهلوی بیگانگان بودند.

۲- خودکامگی و حکومت فردی

با توجه به تفکیک قوا در قانون اساسی، رضاشاه در همه کارها مداخله می‌کرد و نمایندگان مجلس بر اساس فهرستی که فرماندار، فرمانده لشکر و رئیس شهربانی تهیه و شخص رضاشاه آن را تأیید می‌کرد انتخاب می‌شدند و قوای عدلیه و مجریه نیز فاقد استقلال بودند.

۳- ترویج ملی‌گرایی افراطی

- ملی‌گرایی با هدف کم‌رنگ کردن دین اسلام شدت گرفت.
- کارگزاران فرهنگی وی به تقلید از غرب جدایی دین از سیاست را از لوازم ملیت‌گرایی قلمداد می‌کردند.
- یکی از مشخصه‌های ملیت‌گرایی افراطی این دوره قومیت‌ستیزی بود.
- برای تغییر الفبای فارسی به لاتین تلاش‌هایی صورت گرفت.
- ملیت‌گرایی رضاشاه با جنبش نژادپرستانه نازی‌ها همبستگی پیدا کرد.

۴- نظامی‌گری

- ارتش رکن و اساس حکومت رضاشاه بود.
- ارتش وی برای ترساندن و سرکوب مخالفان، چپاول ایلات و استحکام سلطنت بود.
- در ماجرای قیام مسجد گوهرشاد بسیاری از مردم کشته شدند.

۵- تضعیف ارزش‌های دینی

- رضاخان قبل از پادشاهی، چاپ مطالب خلاف شرع را ممنوع کرده بود و دستور تعطیلی مشروبات‌فروشی‌ها و قمارخانه‌ها را صادر کرد.
- بعد از پادشاهی اقدامات دین‌ستیزانه انجام داد از جمله:
 - ۱- جایگزین ساختن قوانین غربی به جای مذهبی
 - ۲- برپایی کارناوال شادی
 - ۳- ممنوعیت مراسم سوگواری محرم
 - ۴- تخریب حوزه‌های علمیه

مسئله تغییر کلاه و لباس و کشف حجاب

۱- این مسئله برنامه شبیه‌سازی جامعه ایران و هم‌رنگ شدن مردم آن با اروپایی‌ها بود.

۲- ابتدا کلاه پهلوی رایج شد و بعد از بازگشت رضاشاه از ترکیه کلاه شاپور رایج شد.

۳- در دی‌ماه ۱۳۰۷ قانون اجباری متحدالشکل کردن لباس با قید دو فوریت تصویب شد.

۴- مقابله با حجاب که به کشف حجاب مشهور است به‌طور رسمی از روز ۱۷ دی، ۱۳۱۴ آغاز شد.

۵- بخش دیگری از فعالیت بیدارگرانه علما در زمان رضاشاه مبارزه با کمونیسم بود.

مسئله تغییر کلاه و لباس و کشف حجاب

- انگلیسی‌ها اجازه دادند برای تقویت نازی‌ها در برابر شوروی، آلمان‌ها مناسبات سیاسی و اقتصادی با ایران برقرار کنند.
- سطح روابط تجاری و صنعتی دو کشور گسترش یافت و صدها کارشناس و تبعه آلمانی در ایران مشغول کار شدند.

این جنگ با حمله برق‌آسای آلمان به لهستان در سال ۱۹۳۹ آغاز شد. شوروی به‌خاطر امضای پیمان عدم تجاوز مشترک با آلمان دو سال اول جنگ از صحنه درگیری دور ماند.

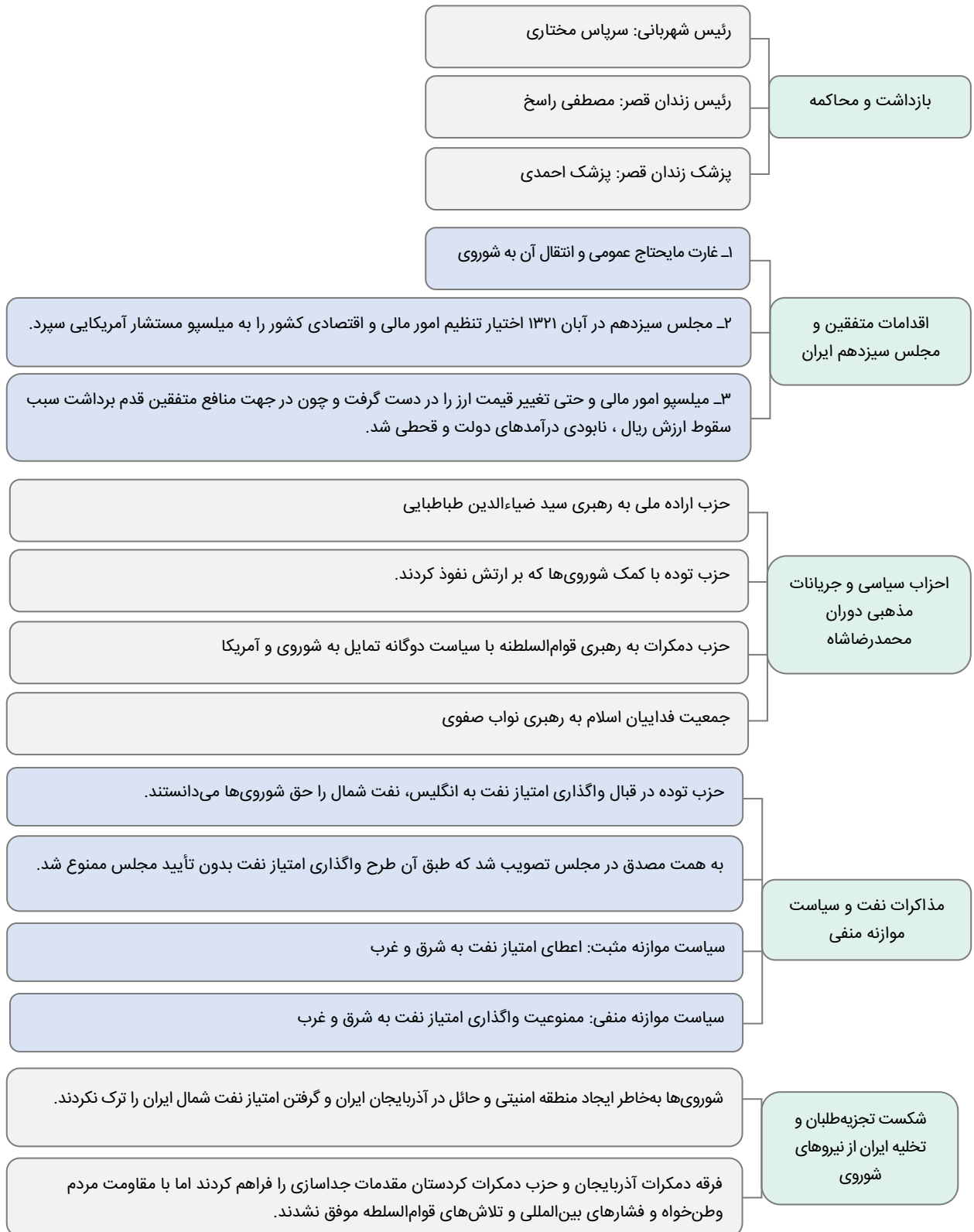
علت: پیشروی ارتش هیتلر به مرزهای شوروی سبب شد ایران به‌خاطر موقعیت حساس خود مورد توجه متفقین قرار گیرد تا کمک‌های اقتصادی و نظامی انگلستان و آمریکا از راه ایران به شوروی برسد و از طرفی ایران مورد تجاوز قرار گرفت تا آلمان بر چاه‌های نفت ایران و خاورمیانه مسلط نشود.

وارد شدن ایران به جنگ جهانی دوم

بهانه: در سوم شهریور ۱۳۲۰ سفیران انگلیس و شوروی به ایران اعلان کردند سیاست مبهم ایران در برابر آلمان و عدم اخراج آن‌ها از کشور، سبب اشغال ایران شده.

با ورود متفقین به ایران، رضاشاه توسط انگلیسی‌ها برکنار و به جزیره موریس در اقیانوس هند تبعید شد.

۱- صنعت، کشاورزی و دامداری	
کشاورزی	• تأسیس دانشکده کشاورزی در کرج • به‌خاطر تصرف زمین‌ها توسط رضاشاه و عدم رعایت حقوق دهقانان انگیزه آن‌ها برای تولید کاسته شد.
دامداری	سیاست اسکان عشایر با مهار قدرت سیاسی و نظامی آنان صورت گرفت و دامداری سنتی را تخریب کرد.
صنعت	• تأسیس کارخانه‌جات توسط آلمانی‌ها در ایران • وابستگی شدید به فناوری و نیروی انسانی ماهر خارجی
۲- شبکه راه‌ها و راه آهن	
	• بازسازی راه‌های زمینی و تسریع حمل و نقل کالاها در جاده‌ها • احداث راه آهن سراسری برای مقاصد نظامی انگلیسی‌ها که در صورت پیشروی شوروی‌ها نیروهایشان را به شمال منتقل کنند.
۳- قرارداد نفت ۱۹۳۳ ایران و انگلیس	
	• بعد از لغو قرارداد داری، در دوران رضاشاه قرارداد نفتی ۱۹۳۳ توسط تقی‌زاده امضا شد. • رضاخان قرارداد داری را لغو و قرارداد سنگین‌تری فراهم کرد که حتی اعلام آن در روزنامه‌ها ممنوع بود.
۴- پیمان سعدآباد	
اعضا	ایران - عراق - ترکیه - افغانستان
هدف	انگلستان به‌منظور جلوگیری از نفوذ شوروی پیمان همکاری و رفاهی سعدآباد را بین ۴ کشور منعقد کرد.
نکته	پیش از امضای این پیمان رضاشاه ارتفاعات آرات را به ترکیه بخشید و بخش‌هایی از شرق را به افغانستان بخشید.
۵- سلب آزادی و خشونت	
	- تمام احزاب توسط رضاشاه منحل شد. - سرنوشت منتقدان: تبعید - زندان - شکنجه و مرگ بود. - افرادی چون فرمانفرما، تیمور تاش و سردار اسعد به دستور رضاخان در زندان به قتل رسیدند.
۶- جاه‌طلبی و ثروت	
	- ثروت رضاخان بالغ بر یک میلیون هکتار زمین و ده‌ها کاخ و پول‌های کلان در بانک‌های انگلستان بود. - انحصار فروش برنج - پنبه و گندم برای رضاخان - در اختیار داشتن بودجه نفتی

دولت‌های بی‌ثبات

- با سقوط دولت قوام در طول سه سال ۶ دولت روی کار آمد.
- علل اصلی تزلزل کابینه‌ها: ۱- دخالت بیگانگان در امور داخلی ۲- ناهماهنگی بین مجلس و دولت ۳- بحران‌های سیاسی و اقتصادی

به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی

در اوج کشمکش‌های اعتراضی به رهبری کاشانی و نواب صفوی در حمایت از فلسطین در دی‌ماه ۱۳۲۸ محمد ساعد نخست‌وزیر وقت با دریافت چهارصد هزار دلار رشوه، دولت اسرائیل را به رسمیت شناخت.

درس دوازدهم: نهضت ملی شدن صنعت نفت

درس سیزدهم: زمینه‌های کودتای ۲۸ مرداد

